

lingar kan lätt tolkas som förtäckt sexuella och bli problematiska om en man utför dem och den blivande barnafadern är i rummet, argumenterade de.

I antologins sista artikel "Manligt, kvinnligt, naturligt?" visar lundaetnologen Charlotte Hagström att det inte bara är kvinnan som konstrueras på ett biologiskt vis i nyare rådgivningslitteratur om födande och föräldraskap utan också mannen. Men när det gäller honom refereras sällan till hormoner utan istället till instinkter: i takt med att kvinnans mage växer och faderskapet snart blir en realitet vaknar en slumrande lejonhane, beredd att försvara sin hona och sin avkomma mot allehanda fiender, skriver Hagström. Aggressivitet liksom jägarinstinkt och tävlingsdrift anses som manliga karaktärsdrag. Och det är först när en man erkänner sin autentiska och inneboende urmanlighet, som han kan nå fram till en positiv maskulinitet och bli en bra far. Liksom antologins övriga författare är Hagström kritisk till den alternativa födandeideologins biologiska grundvalar, där hänvisningen till naturliga manliga och kvinnliga egenskaper bidrar till att upprätthålla särhållandets logik och dölja maktrelationer könen emellan.

Läsningen av *Naturlighetens positioner* var en positiv upplevelse. Artiklarna är överlag välskrivna och håller en relativt hög teoretisk nivå, särskilt med tanke på att så gott som samtliga artikelförfattare är doktorander. Man kan tycka att en bok som innehåller artiklar som bygger på så likartade material och har så likartade teoretiska utgångspunkter lätt kunde bli tråkig och enahanda. Men den känslan får man inte. Artiklarna är föredömligt korta och framställningarna väl koncentrerade. De vinklar alla det gemensamma temat med hjälp av olika material och teoretiska infallsvinklar. Avhandlings skrivande etnologer brukar ibland beskyllas för att var och en vilja bana sin egen väg och göra det unika som ingen tidigare gjort, så att systematiskt kunskapsbygge försvåras. Här har vi nu istället något så ovanligt som ett antal doktorander som gemensamt skapar en kunskapsbas runt sitt ämne. Förutsättningarna för en framtida kvalificerad etnologisk/folkloristisk forskning med bred bas inom området födande – och förhoppningsvis också föräldraskap – ter sig goda och man önskar de unga doktoranderna lycka till i deras fortsatta strävan mot färdiga avhandlingar. Koncentrationen kring födandetemat ger också boken karaktären av en bred uppvisning av vad kulturvetenskaplig forskning inom ett område kan åstadkomma. Inte minst som kurslitteratur på vårdutbildningar borde den vara av stort intresse.

Helene Brembeck, Göteborg

Metod och minne. Etnologiska tolkningar och rekonstruktioner. Magnus Bergquist & Birgitta Svensson (red.). Studentlitteratur, Lund 1999. 253 s. ISBN 91-44-00859-7.

Boken *Metod och minne. Etnologiska tolkningar och rekonstruktioner* är en av de senaste etnologiska antologierna från Studentlitteratur och enligt redaktörerna, Magnus Bergquist och Birgitta Svensson, har den tillkommit i syfte att fylla en lucka i den etnologiska metoddiskussionen. Hittills har man främst diskuterat material som forskaren själv varit medskapare till, däremot inte redan insamlat material som återfinns i arkiv och liknande, menar de. Om detta verkligen stämmer, att inga etnologer hittills diskuterat sin forskarroll i förhållande till redan insamlat material, skall man kanske låta vara osagt. "Vanliga" källkritiska diskussioner finns det förvisso gott om, men reflexiva diskussioner om "min forskarroll och din", dvs. forskarens mål och syften respektive insamlarens är säkerligen inte lika frekventa. På detta vill dock författarna till *Metod och minne* råda bot.

Som alla antologiredaktörer vet är antologiformen en utmaning: det är stimulerande att arbeta med ett "författarlag" – och svårt. Slutprodukten blir lätt aningen spretig, vilket kan vara ett problem om boken skall användas som lärobok. Man löper alltid risken att endast vissa artiklar används i undervisningen, medan boken som helhet inte brukas. Till antologiformens förtjänster hör dock att det för läsaren kan vara vederkvikande att bekanta sig med en rad olika forskartemperament med olika infallsvinklar och stilistiska grepp.

I *Metod och minne* medverkar – förutom Magnus Bergquist och Birgitta Svensson – Anna Maria Claesson, Angela Rundquist, Annika Nordström, Bo G. Nilsson, Agneta Lilja, Anja Petersen, Magnus Berg, Carina Sjöholm, Lennart Zintchenko och Ella Johansson. Flera av landets lärosäten och etnologiska institutioner är därmed företrädde och författarna återfinns såväl i doktorandernas som de mer etablerade forskarnas skara. Innehållsmässigt uppvisar bokens olika bidrag en stor bredd: man tar sig an ämnen som nidvisor, teckningar, fotografier, film, dagspress, klipparkiv, föreringsprotokoll, berättelser om klassamhället, missionsberättelser, material från fängelsearkiv m.m. I det följande kommer några av artiklarna att diskuteras.

Bokens första bidrag, av Anna Maria Claesson, heter "Jag får ta mycken tid vid mitt skrifbord". Hon beskriver och analyserar här olika "berättelser" om Kinamis-

sionen i akt och mening att besvara frågan om varför 400 miljoner hedningar i Kina blev en angelägenhet för Jönköpings missionsvänner vid 1800-talets slut. Claessons fält är både intressant och exotiskt och hennes artikel väcker lusten att få veta mera. Dock är den väl långdragen i sin ambition att redogöra för alla steg i forskningsprocessen från bokfynden i Myrornas bokhyllor till sökningarna på Internet. Det är viktigt att få ta del av hur forskarens text skapas i förhållande till materialet, men det gäller att sovra bland alla detaljer kring forskarens vindlande väg mellan bokhyllorna. Författaren är dock i gott sällskap, ty detta sätt att skriva tycks nära nog under senare år ha bildat skola inom svensk etnologi. Visst är de personliga inslagen viktiga, inte minst när man eftersträvar ett reflexivt förhållningssätt, men det gäller att kunna balansera så att det inte blir självbiografi för dess egen skull.

Claessons material består bl.a. av böcker, småskrifter, missionstidskrifter, årsskrifter, offentliga brev, personliga ögonvittnesskildringar från missionsfältet samt arkivmaterial. För att bringa reda i denna kör av röster använder hon sig av en textanalytisk metod för att kontextualisera det framförda. Med inspiration från folkloristisk performansforskning har hon analyserat vad hon kallar "missionsintressenas godkända berättelse" som en dialog mellan missionärerna på fältet och missionsvännerna där hemma. Inte helt överraskande visar sig missionens berättelse(r) handla om hur saker är och har varit, men också om hur de borde vara. Performansperspektivet förefaller här vara ett fruktbart grepp, som gissningsvis kommer att vidareutvecklas i den kommande avhandlingen.

Medan Angela Rundquist i "Minnets parhästar" beskriver problem knutna till forskning i överklassens historia, studerar Annika Nordström i "Blinde-Petter och hans visor" nidvisor diktade av västgötaspelmanen Johannes Petter Pehrsson. Närläsning av olika källor har inneburit att en sannolik berättelse om Petters liv kunnat rekonstrueras. Genom att ställa officiell historieskrivning mot folkliga berättelser om spelmannen, visar författaren hur orättvisor i socknen bemötts och att Petter hade lokalbefolkningens stöd, när han diktade kritiska visor om pampar och makthavare. Nordströms intresse för visor fick i detta fall överraskande konsekvenser, som ledde till att en lokalhistoriskt intressant person och hans livsöde steg fram ur det förflutna och artikeln beskriver på ett belysande sätt hur olika material och metoder kan komma till användning under forskarens detektivarbete.

Att granska grundvalarna för den egna disciplinen är en angelägen uppgift, som Bo G. Nilsson och Agneta Lilja tagit sig an i sina artiklar, vilka innehållsligt gränsar till skribenternas respektive avhandling. Nilsson diskuterar i sitt bidrag, "Berättelsen om det gamla klassamhället", Nordiska museets samling av arbetarminnen och de bakomliggande principerna för insamling och urval. Tillsammans med samtidens litterärtrealistiska och dokumentära genrer bidrog insamlingsarbetet, menar författaren, till skapandet av en s.k. stor berättelse om det gamla klassamhället. Insamlingen handlade således inte enbart om att dokumentera en "försvinnande folkkultur", utan hade också socialpolitiska implikationer. Genom att beskriva statarnas utsatta situation och autenticitetsstämpla berättelserna om statarlivet, kunde det sociala reformarbetet och folkhemsbyggandet legitimeras.

Nilsson är i tillvägagångssätt och analys Foucaultinspirerad, medan Lilja i sin artikel "Kollektiva beskrivningar och individuella berättelser" applicerar Pierre Bourdieus teoribygge på dåvarande Landsmålsarkivets i Uppsala (ULMA:s) insamlingsverksamhet, vilken betraktas som ett kampfält där experter stred om rätten att definiera "det rätta" folklivet och folkmålet. Här beskrivs också hur forskarna på arkivet utnyttjade sin makt över i fältet arbetande upptecknare och sagesmän för att få in vad de ansåg vara ett fullgott material. Att gräva i den egna ämneshistorien, inte minst i metodologiskt hänseende, är både intressant och nyttigt. En fara, som mer vidlåder "genren" än dessa båda artiklar, är dock att man lätt blir ironisk eller anlägger ett besserwisserperspektiv, glömsk av att det snart är ens egen verksamhet som kommer att läggas under luppen.

En av bokens stora förtjänster är att den tar upp "udda" material och metoder, som borde diskuteras och användas oftare av etnologer. Anja Petersen pläderar exempelvis i "Fotografiet som etnologisk berättelse" för ett aktivt användande av fotografiet som etnologisk källa, vilket innebär ett mer medvetet förhållningssätt till bildanvändningen. Etnologer har ofta använt fotografier som "deskriptiva illustrationer" och oreflekterat betraktat dem som realistiska rekonstruktioner av verkligheten. I stället bör vi förhålla oss mer analytiskt till bildmaterialet, menar Petersen och tar bl.a. Roland Barthes och dennes diskussion om fotografiets olika meddelandenivåer till hjälp. Ett annat tänkvärt resonemang förs av Lennart Zintchenko, som i "Dagspressen och skapandet av kollektiva minnen" argumenterar för att samlingar av tidningsurklipp (klippssamlingar) skall

betraktas som kollektiva minnen. När någon klipper artiklar ur en dagstidning och fogar dem till en klipp-samling, flyttas artikeln från en kontext till en annan och att analysera vad som styr denna urvalsprocess är av stort etnologiskt intresse. Genom att studera den processen kan man se hur en enskild individ, ett företag, en organisation eller en myndighet skapar kollektiva minnen och därmed också berättar något om sig själv/a.

Ella Johansson ställer i "Det lilla som många sagt" kvantitativ metod mot kvalitativ. I samband med sitt avhandlingsarbete om skogsarbetare kom hon i kontakt med statliga utredningar från 1930-talet, som påtalade bristerna i skogsarbetarnas kosthåll. Vid en närläsning av utredningarna fann hon ingenting i materialet som tydde på att skogsarbetare skulle ha ett större behov av ett förbättrat kosthåll än andra. Tabell-exercisen och kaloriräkandet visar snarare att statens offentliga utredningar var barn av sin tid, dvs. typiska för 1930-talet, en period när folkhemmet skulle byggas och vetenskapen tilldelades rollen som konfliktlösare. Även statliga utredningar förmedlar således normativa budskap och Johansson visar hur kvantitativa material genom närgranskning kan tolkas kvalitativt och kontextuellt. En balanserad diskussion som denna, om kvantitativa metoder och källor i förhållande till kvalitativa, är alltid nyttig inom ett ämne där de kvalitativa metoderna och materialen ofta betraktas som självklara.

En antologi kan givetvis endast ge glimtar av de ständigt pågående diskussioner som förs om olika perspektiv, metoder och material såväl inom som utom den egna disciplinen. Alla aspekter kan inte täckas in, ändå förundras man över att könsperspektivet inte ges större utrymme i ett sammanhang, där det spelar en stor – ibland avgörande – roll för hur material skapas och tolkas. Könsaspekten flimrar förbi eller finns som en underström i några av bidragen, men lyfts inte fram explicit. Kanske har man medvetet valt bort diskussionen om kön/genus här, kanske tar man upp könets betydelse för fältarbete, insamlingsverksamhet och tolkning i andra sammanhang. Men det hade onekligen varit en poäng om man hade gjort det i en lärobok om metod och reflexivitet.

Så några ord om språket, som lätt kan bli ojämnt i en antologi av detta slag, vilket kan ses som både positivt och negativt. Till de positiva aspekterna hör att varje författare får odla sin språkliga egenart, dock inom rimlighetens gräns. Det negativa består i att egenarten ibland kan bli för egenartad, vilket kan inverka på helhetsintrycket när det gäller en lärobok. I föreliggan-

de fall utgör dock inte språket något större problem. Skribenterna uttrycker sig som regel väl, även om vissa, enligt min mening talspråksmässiga vändningar och språkliga fel någon gång stör helheten. Som i alla böcker finns här en och annan skönhetsfläck. (Så hade exempelvis en mer sparsmakad användning av utrops-tecken varit önskvärd i bokens inledande artikel. Det kan gå inflation även i skiljetecken.) När det gäller bokens bildmaterial måste man tyvärr tillstå att illustrationerna är av relativt dålig kvalitet, vilket är beklagligt. Däremot är omslagsbilden, föreställande Kinamissionären Otto Öberg med lång fläta framför sitt skrivbord någon gång kring sekelskiftet 1900, tilltalande.

Det är omöjligt att göra alla antologins artiklar rättvisa i en kortfattad recension, men avslutningsvis kan man konstatera att det är ett färgrikt, etnologiskt smörgåsbord som dukas upp för läsaren och än en gång inser man hur stimulerande – och svårt – det är att som etnolog arbeta med olika typer av källmaterial samt att valet av metod bör stämma till reflexiv eftertanke, även om också reflexiviteten har sin gräns. Dock kan man ställa sig frågan om inte *Metod och minne* handlar mer om minne(n) än metod(er) – åtminstone när det gäller somliga bidrag – vilket i sig inte är någon allvarlig brist. Om man vill diskutera metod, skall man helst ha konkreta exempel att utgå ifrån. Det har bokens författare, goda sådana, kanske till och med så goda att man i vissa fall fördjupat sig mer i dem än i metoden. Men att följa författarna in i exemplens värld säger också en hel del om forskningens – och forskarens – praktik.

Birgitta Meurling, Uppsala

Ta fan i båten. Etnologins politiska utmaningar. Tine Damsholt & Fredrik Nilsson (red.): Studentlitteratur, Lund 1999. 152 s. ISBN 91-44-00936-4.

Med texterna i boken "Ta fan i båten" vill författarna illustrera behovet av tätare relationer mellan etnologi och politik, även före politiska beslut. Etnologen skall inte bara komma i efterhand och (be)döma resultaten av de politiska agerandena. Projektet är danskt-svenskt, varför nations- och kulturgränser diskuteras, bl.a. med Öresundsregionen som aktuellt exempel. Projektets boktitel har underrubriken "Etnologins politiska utmaningar" och projektets idéer och syften är spännande att följa. "Vi ville trots allt ta fan i båten", skriver den danska redaktören Tine Damsholt. (Däremot är det